

Redogörelse för miljökonsekvensbedömning

Program för Europeiska regionala utvecklingsfonden för Övre Norrland 2021-2027

Det här är en redogörelse över hur Regionalfondsprogrammet Övre Norrland har tagit hänsyn till miljökonsekvensbedömningen av programmet, i enlighet med artikel 9 i EU-direktivet 2001/42/EG. En strategisk miljökonsekvensbedömning genomfördes i samband med framtagandet av programmet och färdigställdes i december 2020. Programmet Övre Norrland godkändes av EU-kommissionen 2012-11-28.

Den här redogörelsen bör läsas tillsammans med programdokumentet för Övre Norrland och med miljökonsekvensrapporten.

Regionalfondsprogrammet Övre Norrland

I Övre Norrland finns väl etablerade lärosäten, rika naturresurser, och god tillgång till energi. Samtidigt saknas viss yrkesmässig kompetens och riskvilligt kapital och det finns brister i små och medelstora företags bredbandsinfrastruktur och i innovationsverksamhet. Några av utmaningarna i Övre Norrland:

- **Glest befolkade områden:** Området räknas till ett av de mest glesbefolkade inom EU. Drygt en halv miljon människor, ungefär fyra procent av Sveriges befolkning, bor i de två länen. Två tredjedelar av invånarna bor i regionens kustkommuner och det skapar också en kontrast mellan en tätbefolkad kuststräcka och ett glest befolkat inland.
- **Bristande innovation och utveckling i små och medelstora företag:** En utmaning är att förädlingsgraden av varor och tjänster fortfarande är relativt låg hos företagen. Innovationsgraden och drivkrafterna att kommersialisera innovationer är även de generellt låga. Det är därför viktigt att fortsätta satsningar i de befintliga starka forskningsmiljöer som finns i anslutning till länens tre universitet och universitetssjukhus.
- **Lägre andel entreprenörer och egenföretagare:** Egenföretagandet är lägre i Övre Norrland än i riket i stort och skillnaderna mellan kommunerna är stora. I synnerhet glesbygdsmånerade kommuner uppvisar en högre grad av entreprenörskap och egenföretagande än både kuststäderna och de industridominerade kommunerna. I många av våra kommuner är offentlig sektor den största arbetsgivaren och också, tillsammans med idéburen sektor, en viktig faktor för att diversifiera arbetsmarknaden och näringslivet.

- **Brister i digital infrastruktur:** Norrbotten är det län som har den lägsta graden av mobil yttäckning i hela landet. Det finns även en del utmaningar att lösa både kopplat till tjänsteutveckling och till förutsättningarna för att utveckla nya produkter och tjänster.
- **Bristande tillgång till kapital och kompetens:** Om Övre Norrland ska få fler och mer livskraftiga företag så är tillgången till kapital en förutsättning. Kompetensförsörjningsfrågan är en annan betydande utmaning i många kommuner i Övre Norrland. Rekryteringsbehovet består dels av luckor som behöver fyllas efter pensionsavgångar, men är också kopplat till de stora investeringar som just nu genomförs och som kommer att genomföras under de kommande åren.
- **Svårare med digital omställning i industrialiserat område:** Övre Norrland har, precis som övriga delar av landet, ett stort arbete att göra kopplat till omställningen till ett mer koldioxidfritt och grönare Europa. Att länet är industritungt gör att dessa utmaningar blir extra framträdande. De stora och energikrävande investeringarna som sker utgör även en utmaning för energisystemet då en ökning av produktionen av förnybar energi, framför allt el, inte kan tillgodogöras fullt ut på grund av kapacitetsbrist i överförings- och distributionsinfrastrukturen.
- **Beroende av effektiv infrastruktur för transporter:** Näringslivet är beroende av ett robust och kapacitetsstarkt transportsystem för att kunna bidra till Sveriges och Europas hållbara utveckling.

För att möta dessa utmaningar fokuserar Övre Norrland på att bidra till EU:s politiska mål om ett smartare Europa, ett grönare Europa och ett mer sammanlänkat Europa genom följande specifika mål:

- Stärka forskning och innovation (SO 1.1)
- Stärka nyttan av digitalisering (SO 1.2)
- Stärka små och medelstora företags tillväxt och konkurrenskraft (SO 1.3)
- Utveckla färdigheter för smart specialisering (SO 1.4)
- Utveckla den digitala konnektiviteten (SO 1.5)
- Främja förnybar energi (SO 2.2)
- Utveckla smarta energisystem (SO 2.3)
- Anpassa till klimatförändringar (SO 2.4)
- Främja övergången till cirkulär ekonomi (SO 2.6)
- Utveckla hållbara europeiska transportnät, TEN-T (SO 3.1)

- Utveckla hållbara regionala och lokala transportnät (SO 3.2)

Miljöbedömning

Syftet med miljöbedömningen är att integrera miljöaspekter i planering och beslutsfattande av programmet så att en hållbar utveckling främjas. Reglerna kring hur miljöbedömningen ska göras och vad den ska innehålla anges i den svenska Miljöbalken 6 kap. I de generella instruktionerna till regionalfonden hänvisas till EU-direktiv 2001/42/EG, vilket i Sverige implementerats via Miljöbalken.

Anthesis har på uppdrag av Tillväxtverket gjort de strategiska miljöbedömningarna av samtliga åtta regionala program samt det nationella regionalfondsprogrammet, Interreg Öresund-Kattegatt-Skagerrak (Europeiskt territoriellt samarbete) och Fonden för en rättvis omställning.

Sammanfattning av miljökonsekvensbedömningen

Det kommande regionalt regionalfondsprogrammet för programperioden 2021–2027 i Övre Norrland omfattar av Norrbottens och Västerbottens län.

Övre Norrland motsvarar nära 40 % av Sveriges yta, men befolkas endast av ca en halv miljon människor, vilket är fyra procent av Sveriges befolkning. Regionen räknas som en av de mest glesbefolkade regionerna inom EU. Två tredjedelar av invånarna bor i regionens kustkommuner vilket ger en kontrast mellan en tätbefolkad kuststräcka och ett glest befolkat inland. Vidare skapar de stora avstånden mellan arbetsmarknadsregionerna ett hinder för näringsliv, kompetensförsörjning, arbetspendling och offentlig samverkan kring viktiga samhällsfunktioner. Att programområdet ligger i den nordligaste delen av EU gör även att avstånden till marknader i centrala Europa är mycket långa.

Utifrån de förutsättningar och behov som Övre Norrland har identifierat i sitt programutkast har det valt att prioritera satsningar inom det politiska målet "Smartare Europa", "Grönare och koldioxidsnålare Europa" och "Ett mer sammanlänkat Europa". Bedömningen är att dessa mål bäst skapar förutsättningar för utveckling i regionen, samtidigt som hållbarhetsdimensionerna både beaktas och bidrar till innovation och utveckling. Miljöbedömningen bygger på ett utkast till operativt program som har skickats in till Tillväxtverket den 18 september 2020.

Övre Norrlands programutkast bedöms ha en bra nivå där många av insatserna har inkluderats för att bidra till en så positiv miljö-, social- och ekonomisk utvecklingen som möjligt. Därför bedöms det att ERUF programmet kommer att ha stora möjligheter att hjälpa Övre Norrland lösa sina ekonomiska, sociala och miljömässiga utmaningar genom att främja grön ekonomi genom forskning och innovation, bidra till utveckling av förnybar energi samt främja övergången till en cirkulär ekonomi. Programförslaget bedöms även att kunna bidra positivt till människors hälsa, genom till exempel sysselsättning och social inkludering.

I dagsläget bedöms det att programmet kan innebära risk för negativ miljöpåverkan genom insatser inom politiska målet Smartare Europa och utveckling av regional och lokal mobilitet. För vissa av de särskilda målen är det därför viktigt att utformningen

av programmets insatser sker på ett sätt som främjar hållbar utveckling och säkerställer att insatsen inte ger oönskade konsekvenser, till exempel förstörda vattenmiljöer med utveckling av nya terminaler eller naturmiljöer i samband med utveckling av nya järn- och motorvägar. Det måste även tas hänsyn till konflikter mellan olika markägare i ett senare steg.

Programmet bör därför, gärna tillsammans med övriga regionalfondsprogram, ta fram mekanismer för att tydligt styra mot hållbar utveckling och en smartare och koldioxidsnål ekonomi. Sådan styrning bör omfatta både programmets övergripande inriktningar och ambitioner, liksom mer tekniska aspekter som t.ex. rutiner för bedömning av ansökningar, planering, genomförande och uppföljning av insatser, samt efterföljande forskning.

Trots riskerna som nämnts ovan, bedöms förslaget till program inte resultera i betydande negativ miljöpåverkan.

Samråd

Avgränsningssamråd har genomförts med Naturvårdsverket och de regioner och länsstyrelser som kan antas bli berörda av omfattningen och detaljeringsgraden av miljökonsekvensbeskrivningen. Avgränsningssamrådet genomfördes genom att förslag till avgränsningar skickades ut som ett PM. Synpunkter samlades in via en webbaserad enkät. Svaren som inkom redovisas i miljökonsekvenstrapporten.

Remissförfarande

Miljökonsekvensbedömning skickades till programskrivarna 2020-11-06 och besvarades 2020-11-27. Konsultföretaget Anthesis ställde sig positiva till programmets inriktning. Programskrivarna i Övre Norrland var nöjda med Anthesis analys och valde i sitt remissvar att enbart bekräfta presenterade slutsatser.

Övre Norrland har tagit hänsyn till Anthesis förslag inom Smartare Europa (PO1) och utveckling av regional och lokal mobilitet och arbetat in i texten. Exempel på en är justeringar för det politiska målet Smartare Europa kopplat till förenlighet med principen om att inte orsaka betydande skada (art. 9.4 i förordningen om gemensamma bestämmelser). Insatserna har bedömts vara förenliga med principen om att inte orsaka betydande skada eftersom de har bedömts i enlighet med kommissionens tekniska vägledning om tillämpningen av principen om att inte orsaka betydande skada inom ramen för förordningen om faciliteten för återhämtning och resiliens. Ett liknande sätt har Övre Norrland lagt en likande skrivning i utveckling av det politiska målet Ett mer sammanlänkat Europa (PO3) regional och lokal mobilitet.

Förslag till åtgärder i miljökonsekvensbedömningen

Insatser inom de tre politiska målområdena bör väljas och utformas så att hållbar utveckling främjas. Därför bör programmet, gärna tillsammans med övriga regionalfondsprogram, ta fram mekanismer för att tydligt styra mot hållbar utveckling och en smartare och koldioxidsnål ekonomi. Sådan styrning bör omfatta både programmets övergripande inriktningar och ambitioner, liksom mer tekniska aspekter som t.ex. rutiner för bedömning av ansökningar, planering, genomförande och uppföljning av insatser, samt efterföljande forskning.

Förslag på justeringar

- Beskriva vilka risker finns det för att inkludera alla regionalfondens politiska mål och särskilda mål i Övre Norrlands program. Risker kan förekomma exempelvis i form av tidsbrist, resurs-och kompetensbrist.
- Att tillgängliggöra infrastruktur för forskning och utveckling, exempelvis i form av testbäddar, laboratorium, pilot-och demoprojekt, gör det möjligt att även belysa vikten av hållbar utveckling.
- Tydliggöra kopplingen mellan effekter inom smart specialisering och miljö.
- Satsningarna på små och medelstora företag bör också omfatta aktiviteter som särskilt adresserar unga och ungas tillgång till arbetsmarknaden.
- Ta hänsyn till var i regionen kommande insatser och nyetableringar förläggs för att motverka segregation.
- Planera finansieringar på det sättet att företagets tillväxt främjas genom grön och cirkulär ekonomi för att minska negativa effekter på resurshushållning.
- Ta med Incitament för att minska den totala energianvändningen kopplat till hög tillväxt i regionen.
- Prioritera insatser inom styrkeområden som hållbar energi och miljöteknik, eller teknik-och tjänsteutveckling inom industrin som leder till ökad energi- eller resurssnålhet.
- Prioritera multifunktionella markanvändningen exempelvis för förnybar energi.
- Säkerställa att genom grönare och koldioxidsnålare produktion kulturmiljö också ska bevaras.

Hur har miljökonsekvensbedömningen integrerats i slutliga programmet?

Miljökonsekvensbeskrivningen föreslog att ta fram mekanismer för att tydligt styra regionalfondsprogrammen mot hållbar utveckling och en smartare och koldioxidsnål ekonomi. Tillväxtverket har integrerat detta i urvalsprocessen av projekt för samtliga program inom regionalfonden, inom kvalitetskriteriet Hållbar förändring. Projekten ska i sina ansökningar visa hur de har bedömt sin hållbarhetspåverkan samt om projektets resultat har förutsättningar att bli bestående och bidra till en hållbar utveckling.

De riskområden i form av möjliga miljöeffekter som Anthesis pekade ut som angelägna att uppmärksamma handlade om markanvändning samt resurshushållning relaterade till valda särskilda mål. Övre Norrland har i sitt program lagt fokus på hur de samlade miljöeffekterna av programmet kan minimeras genom att sätta in i programmet att

projekten ska vara förenlighet med principen om att inte orsaka betydande skada (art. 9.4 i förordningen om gemensamma bestämmelser).

Efter miljökonsekvensbeskrivningen förändrade Övre Norrland programmet genom att införa skrivningar som stärker miljömässig hållbarhet i PO1 och infört ” Förenlighet med principen om att inte orsaka betydande skada (art. 9.4 i förordningen om gemensamma bestämmelser). Insatserna har bedömts vara förenliga med principen om att inte orsaka betydande skada eftersom de har bedömts i enlighet med kommissionens tekniska vägledning om tillämpningen av principen om att inte orsaka betydande skada inom ramen för förordningen om faciliteten för återhämtning och resiliens. På liknade sätt har Övre Norrland lagt en likande skrivning i PO3 utveckling av regional och lokal mobilitet.